Historische Kring

Duiven-Groessen-Loo

Jaargang 19 nr. 2 juni 2002

Driepas

COLOFON

DRIEPAS
verenigingsblad van de Historische Kring Duiven-Groessen-Loo
verschijnt drie à vier maal per jaar. Losse nummers € 2,30.

Redactie
W.F.W.M. van Heugten
Th.M.J. Jonker
M.M. Rebholz

e-mailadressen
jonker.loo@net.HCC.nl
W.F.W.M.vanHeugten@ATO.DLO.NL

Bestuur Historische Kring
H.J.Th. Derksen, penningmeester (Duiven)
A.H.E. Janssen (Groessen)
Th.M.J. Jonker, secretaris (Loo)
Th. Leicher (Duiven)
J.H.M. Verhey, voorzitter (Duiven)
J.F.H. te Witt, vice-voorzitter (Groessen)

Secretariaat: postbus 212, 6920 AE DUIVEN
Rabobank Duiven, rek.nr. 31.54.07.484
Postbank, rek.nr. 49.23.697
t.n.v. penningmeester Historische Kring, Duiven.

Het lidmaatschap van de Historische Kring kost € 12,-- per jaar;
het partner- of gezinslidmaatschap € 4,80 per jaar.
Een abonnement op alleen DRIEPAS kost € 6,-- per jaar.
Leden en abonnees buiten de gemeenten Duiven en Zevenaar betalen € 3,40 extra als bijdrage in de verzend- en portokosten.
Opzeggen van lidmaatschap of abonnement uitsluitend schriftelijk vóór 1 december van het lopende jaar.
Uit de uitgave mag niets worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming vooraf en zonder bronvermelding.

ISSN: 0921-5549

INHOUD

ONDER ANDERE DORPSOMROEPER IN 'T LOO 26
Th.M.J. Jonker

GLAS-IN-LOODRAMEN VAN DE REMIGIUSKERK 31
W.F.W.M. van Heugten

DE HUMMEL 36
zr. Jeanne-Louis Hanraets

EEN VERGETEN GROEP 38
Redactie

PORTRET VAN EEN DUIVENSE GEMEENTESECRETARIS 42
W.F.W.M. van Heugten

VERENIGINGSNIEUWS 47

Voor u ligt een gevarieerd nummer van DRIEPAS. Van de laatste dorpsomroeper in 't Loo via de schitterende glas-in-loodramen in de St. Remigiuskerk naar oud-gemeentesecretaris M.C.A. Thijssen, die later een omstreden en dus veelbesproken burgemeester van Uden werd. Het artikel over de Indiëgangers in de vorige DRIEPAS heeft tal van reacties opgeleverd en daarom krijgt u een aanvulling op dat verhaal.
Een vreugdevolle mededeling is dat onze trouwe penningmeester dit jaar ter gelegenheid van Koninginnedag werd verrast met een koninklijke onderscheiding. Hartelijk gefeliciteerd, Herman Derksen!
Tot slot: noteer alvast de datum van 19 september, want dan komt ing. J. Mannaerts van Rijkswaterstaat ons een en ander vertellen over de geschiedenis van het Pannerdens Kanaal. Wist u trouwens dat het eigenlijk gegraven is als verdedigingslinie om de Franse legers buiten de deur van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden te houden...
Intussen wensen wij u allen een warme en zonnige zomer toe!

Redactie

ONDER ANDERE DORPSOMROEPER IN 'T LOO

In Duiven in oude ansichten deel 2 (Zaltbommel, 1984) staat op blz. 73 een foto van een steen. Volgens het bijschrift stond iedere zondag na de hoogmis de laatste dorpsomroeper van 't Loo, een functie die tot het einde van de jaren dertig werd vervuld door Toon de Bont, op deze steen de aan hem opgegeven advertenties voor te lezen. Er is aanleiding deze tekst eens onder de loep te nemen. Was Toon de Bont de laatste omroeper? Stond hij op een steen? Advertenties voor te lezen? Elke zondag na de hoogmis? Tot het einde van de jaren dertig?

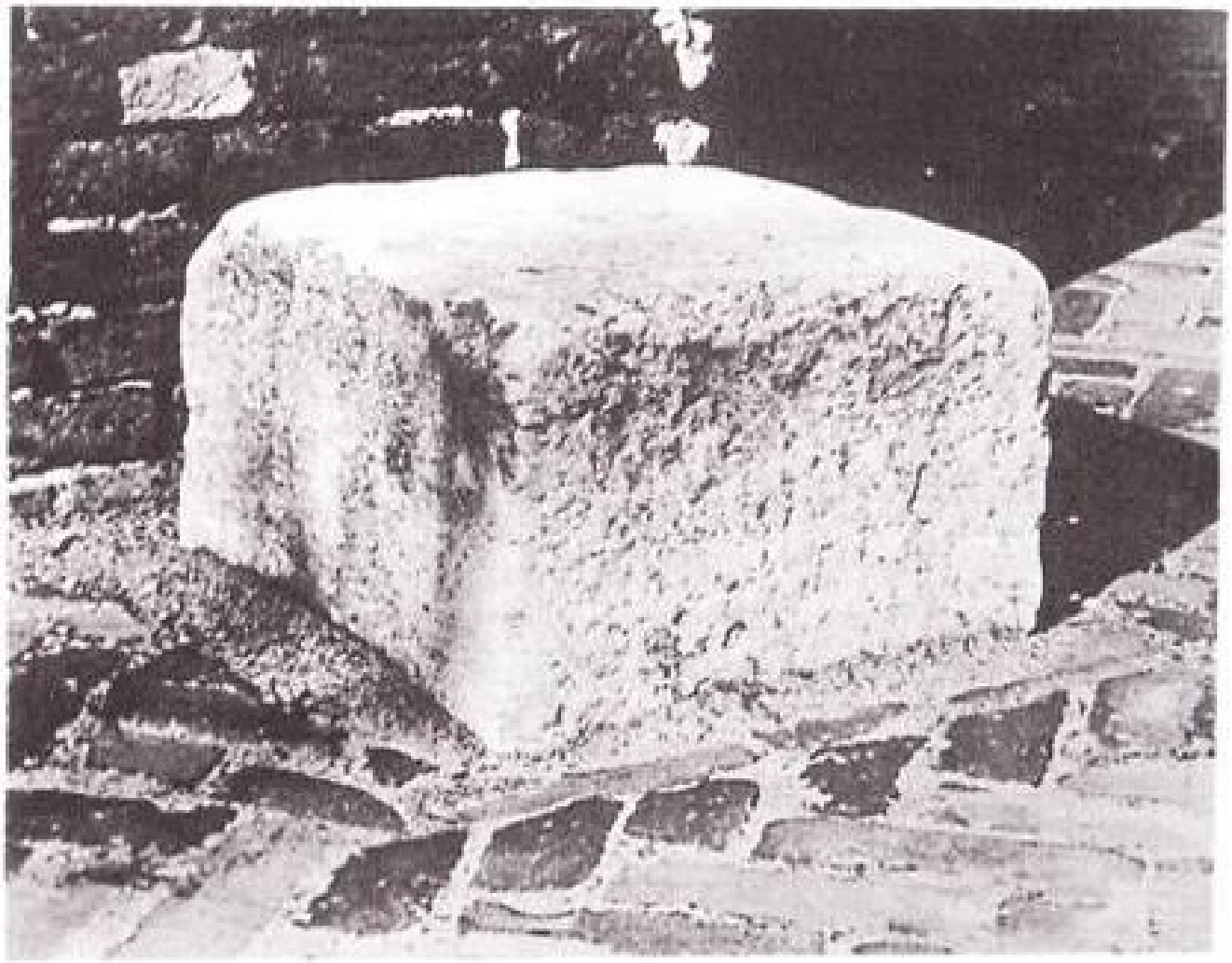

De steen bij de kerkmuur waarop de "dorpsomroeper" stond (foto: Coll. Frijhoff - Hist. Kring).

Om te beginnen, we moeten bij "dorpsomroeper" niet denken aan een figuur, zoals wel eens te zien op braderieën en bij andere al dan niet folkloristische evenementen: gekleed in een fantasiekostuum, bij voorkeur in de kleuren van de stad of gemeente, een zwierige baret of muts op het hoofd, met in de ene hand een

koperen bel en in de andere een rol papier met de tekst, die met luide stem op een verhoog, liefst een bordes of balkon, wordt voorgelezen. Zoals zal blijken, klopt dat van geen kanten, voor de dorpsomroeper" van 't Loo.

't Loo heeft inderdaad een "dorpsomroeper" gekend. Het is ook Toon de Bont geweest. Maar hij kan onmogelijk deze functie tot het einde van de jaren dertig hebben uitgeoefend. Toon de Bont, geboren in 1837, is namelijk in 1923 overleden. Maar zijn zoon Willem (1884-1963) heeft op een gegeven moment deze taak overgenomen en hij heeft die - naar wij op grond van de overlevering binnen de familie mogen aannemen - tot het einde van de jaren dertig voortgezet.

Dorpsomroeper zijn was een "bijbaantje". Toon de Bont was smid, een van de twee in het dorp; de andere was Booltink, die vlak bij de dijk aan het einde van de Loostraat zat. Toons smederij en woonhuis stonden eveneens aan de Loostraat, op de plaats dat nu het huisnummer 26 heeft en waar zijn kleindochter nog woont, tegenover de ingang van de Bernadetteschool[1]. Ook Willem de Bont heeft hier gewoond, en hoewel hij ook gediplomeerd hoefsmid was, is de smederij niet lang door hem voortgezet. Hij sloot de smederij, kocht een lap grond achter z'n huis en legde zich toe op - wat genoemd werd - de *groffe* tuinbouw (wat koeien, varkens, kippen en een kersenbongerd). Vader Toon en zoon Willem hadden elk nog meer bijbaantjes, maar daarover meer op het einde van dit relaas.

Willem de Bont las uitsluitend bekendmakingen voor op last van het polderdistrict, geen advertenties en geen gemeentelijke berichten. Dat deed hij als Hermsen[2] uit Zevenaar hem die bekendmakingen had gebracht, dus niet élke zondag na de hoogmis. Dat kon gaan over de jaarlijkse schouw van de sloten, want de boeren moesten dan voor die tijd de sloten uitgemaaid hebben, of een oproep voor een vergadering van "de polder" in Zevenaar. Of de aankondiging van de verkoop van hout. In de maanden oktober-november werden namelijk op verschillende plaatsen aan de dijk hopen dijkhout neergelegd, bossen tweejarig teenhout van ongeveer 2 meter lengte. Mocht bij hoogwater de grond van het dijklichaam afkalven dan werd daar van tenen gevlochten *tuunwerk* gelegd om de golfslag te breken. In het voorjaar werd het niet ge

Willem de Bont, smid, tuinder, lantaarnopsteker, "dorpsomroeper" (foto: fam de Bont).

bruikte dijkhout in percelen bij opbod verkocht, om het nog als bonenstokken te gebruiken.

Heeft vader Toon, naast polderberichten, dan misschien advertenties voorgelezen? Dat weten we niet, want er is niemand die dat uit eigen waarneming kan bevestigen of ontkennen. Als Willem iets moest bekendmaken, ging hij na de hoogmis bijtijds naar buiten. Hij was een forse man, op z'n zondags gekleed, hoed op. Hij ging op de steen staan, die niet op de plek bij de muur maar onder de kastanjeboom lag, en las de opgegeven mededeling voor. De oude kastanjeboom waaronder Willem heeft gestaan, is in de jaren tachtig wegens ouderdom omgekapt maar gelukkig vervangen door een nieuw exemplaar. In de zomer van 2000 was de nieuwe bestrating gereed. Als de bewaard gebleven steen nu ook nog een vaste plaats onder de kastanjeboom krijgt, kunnen we ons enigszins voorstellen waar de echte "laatste dorpsomroeper" van 't Loo heeft gestaan.

Vader Toon was ook gemeente-

raadslid. Dat is niet zo zeer een bijbaan, maar als je het goed wilt doen lijkt het wel erg veel op. Wellicht uit die gemeentelijke "baan" vloeide een andere taak voort. De veldwachter moest tenminste tweemaal in de week zijn ronde doen door 't Loo. Om er zeker van te zijn dat zelfs 'n veldwachter daar niet de hand mee lichtte, moest hij bij Toon de Bont een handtekening halen als bewijs van zijn presentie in het dorp. Dat Toon daar voor was uitgekozen (of aangewezen, wie zal het zeggen) zal te maken hebben met het feit dat een smid doorgaans in zijn smederij aan het werk is, dus altijd aanwezig om een handtekening te zetten.

Schuin tegenover het huis stond rechts indertijd een in tweeën gedeeld gemeentelijk bouwsel. De ene helft was het brandhuisje, er stond een brandspuit in, een handpomp. Als de nood aan de man kwam behoefde men slechts een paard voor de spuit te spannen en men kon naar de brand gaan[3]. Deze brandspuit is voor het laatst gebruikt toen, in de jaren twintig, het huis van Putman (Kerkpad 6) afbrandde. De andere helft was een politiecel met twee bedden. Die waren bestemd voor degenen die te diep in het glaasje hadden gekeken; de veldwachter kon hen wegens *openbare dronkenschap* daarin opsluiten, een nachtje maar, ter ontnuchtering. De volgende ochtend kregen zij van moeder De Bont wat brood en een kop koffie en mochten zij vrij vertrekken.

Vóór de tijd dat er elektrische straatverlichting was, had Willem de Bont de verantwoordelijke taak 's avonds, tegen de tijd dat het donker werd, de ongeveer zes straatlantaarns in de Loostraat aan te steken. Het waren petroleumlampen boven op een gietijzeren paal met zo'n mooie breed uitlopende voet. Alleen de Loostraat kende straatverlichting. Tegen de tijd, dat iedereen *strak ging*, zo omstreeks negen uur, moest Willem een tweede ronde maken om de verlichting te doven. Eenmaal heeft Willem een aanvankelijk angstig avontuur meegemaakt. Het was slecht weer, het waaide hard en Willem moest op pad voor z'n tweede ronde. Toen hij de een na laatste lantaarn naderde (de laatste stond bij de dijk, nabij de smederij van Booltink), bij het winkeltje van Nol Verhoeven en Mina Schoenmaker, rechts aan de Loostraat, hoorde hij gekreun en zag hij iets wits waaien in de haag langs de weg. Willem vroeg zich niet alleen af wat daar zat maar ook welke keus hij zou

maken: teruggaan of flink wezen? Hij besloot tot het laatste, maar voor de zekerheid liep hij toch even naar Booltink om in een stapel oud ijzer iets stevigs voor in z'n handen te zoeken. Terugkerend, "gewapend" met een ijzeren staaf, ontdekte hij dat het witte "iets" midden op de weg lag, met messen om zich heen. Wat bleek? Het was Piet van 't Hof, de huisslachter, laveloos. De slachtmessen waren uit z'n voorschoot gevallen. Ach ja, een huisslachter had het ook niet makkelijk, bij elke slachting aan huis offreerden men hem wel enige borrels en ..... hij had die dag wel erg veel geslacht!

Th.M.J. Jonker, Loo.

Met dank aan F.W. de Bont, Loo.

Noten:

(1) Volgens de aantekeningen van pastoor Lambertus van Egeren woonde in de jaren '70 van de negentiende eeuw Antonius de Bont, die gehuwd was met Hendrina Ebbers, en (toen nog) drie kinderen in de *Husselarijsche Straat*. Zijn huis stond naast de driekapsboerderij van Van Keulen (nr. 7). Het is het huis, waarvan iedereen in 't Loo zich ongetwijfeld de ruine herinnert waarboven de schoorsteen vele jaren dapper uitstak. (*Staat der Parochie van den H. Antonius Abt te 't Loo*, kerkarchief).

(2) A. J. Th. Hermsen was in 1914 zijn vader J.H. Hermsen opgevolgd als opzichter en bode van het polderdistrict De Lijmers (archief polderdistrict Rijn en IJssel, voormalig polderdistrict De Lijmers, inv. nr. 161).

(3) Er waren toen geen brandkranen, maar hier en daar zgn. brandgaten of -kolken, gegraven kuilen. Met het aanwezige grondwater moest men de brand zien te blussen.

KLEINIGHEDEN

9 Junij 1811 (aan de Vreedenrigter Weintragen)

Ik hebbe niet willen nalaten om ter Kennisse van UEd. te brengen dat ik zoo even van de Heer Adjunct Sanbergen eene expressen ontvangen (heb) met vermelding dat zekere Johann Knaken, die bij zijn broer Pr. Knaken als knecht gedient (heeft), gisternavond in eene waaij verdronken is, Dat niet tegenstaande men alle moeite en middelen den Drenkeling te doen herleven, aangewend, dit vrugteloos geweest is.

Brieven geschreven voor den Mairie Westervoorth 1811 (van no. 1 tot 179) N.A.D. inv. 187.

GLAS-IN-LOODRAMEN VAN DE REMIGIUSKERK

De Kerk was van oudsher opdrachtgever voor kunst. Collectieve geldmiddelen of schenkingen werden aangewend om voorwerpen van kerkelijke kunst aan te schaffen voor de eredienst: kelken en monstransen, schilderstukken voor altaren, kruisweg, beelden, kostbare geborduurde gewaden en altaardwalen. Een dorpskerk was daarmee nagenoeg de enige plaats waar kunst was, en die waar mensen met kunst in contact konden komen.

Voor de cultuurgeschiedenis van dorp of streek heeft de katholieke kerk een veel belangrijkere rol gespeeld dan bijvoorbeeld de lokale overheid of adel. Zo heeft de overheid in het verleden niet of nauwelijks opdrachten aan kunstenaars verleend. Overheidsopdrachten zijn pas van recente tijd; in Duiven pas van na ca. 1975.

De parochies van Duiven, Groessen en Loo bezitten tot op dit moment de grootste kunstcollecties in de gemeente. Deze collecties omvatten kunstvoorwerpen die een geschiedenis van ongeveer acht eeuwen beslaan. De vroegste stijlperiode is de Romaanse, later volgen de vroege en late Gotiek, Renaissance, Barok, Neogotisch tot het Symbolisme uit het begin van de 20ste eeuw. Tot deze twee laatste stijlperioden behoren de glas-in-loodramen in de St. Remigiuskerk.

Glas-in-loodramen behoren tot de meest kwetsbare kunstvoorwerpen van een kerk. Er zijn maar weinig kerken die echt oude beglazing van eeuwen her hebben kunnen bewaren. Anders dan kerkzilver, beeldhouwwerk of paramenten konden zij bijvoorbeeld in oorlogstijd niet in veiligheid gebracht worden. Ook stormen konden veel schade aan richten zoals uit de nodige archiefstukken in het Duivense kerkarchief blijkt. Berucht was de storm van 8 december 1703 waarbij de Duivense kerk veel schade leed: de leien waren grotendeels van het dak gewaaid, het dak van het priesterkoor was opgetild en weggeblazen en natuurlijk veel ramen waren ingedrukt.

Al met al is er van de beglazing van vóór 1900 niets meer over in de Duivense kerk. Zeer waarschijnlijk hebben er ooit in de zijbeuken van het oude gedeelte glas-in-loodramen gezeten. Thans zit daar getint glas.

Van groter belang zijn de neogotische ramen in het priesterkoor, die rond 1914 geplaatst werden en de felgekleurde ramen in het

transept van rond 1928. Al deze ramen werden geplaatst als gevolg van een uitbreiding van de kerk met een dwarsbeuk (transept) rond 1910/1911.

De neogotische ramen van J. Cuypers in het priesterkoor

De opdracht tot het maken van de ramen moet nog in het jaar 1913 zijn gegeven. Pas in 1914 zijn ze geplaatst. De ontwerpen zijn vermoedelijk van J. Cuypers, de architect van o.a. het Rijksmuseum en het Centraal Station te Amsterdam, die ook het Duivense transept ontwierp. Hij blijkt dat in een aantal gevallen als onderdeel van zijn taak als architect beschouwd te hebben. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij alleen op hoofdlijnen schetsen gemaakt, die later door medewerkers van zijn bureau zijn uitgewerkt tot zogenaamde cartons, aan de hand waarvan het bekende kunstatelier van F. Nicolas te Roermond de ramen heeft gemaakt.
De vijf ramen tonen vijf scènes uit het leven van Christus. Van links naar rechts zijn dat:
1. Geboorte van Christus in Betlehem met Maria, Jozef, het Kind in de kribbe, een herder, os en ezel in de stal.
2. Doop van Christus in de Jor-daan door Johannes de Doper.
3. Kruisiging van Christus met links Maria en Johannes de Evangelist.
4. Verrijzenis. Christus bij het geopende graf, met een slapende en een geschrokken wachter.
5. Pinksteren. Maria en leerlingen met de vurige tongen, in aanwezigheid van de H. Geest in de vorm van een duif.

Op de ramen 1, 2 en 5 staat als schenker: "W.I.Th. Hooyman", op raam 3 "Ja.Ma. Janssen", en op raam 4 "B. Janssen".
Genoemde W.I.Th. Hooyman, was uit Duiven afkomstig en o.a. pastoor in het Friese Imsum. Hij overleed in december 1913. Het is niet helemaal duidelijk of hij nog bij zijn leven de ramen geschonken heeft, of dat deze uit zijn nalatenschap werden betaald. Wie de andere schenkers, J(ohan-n)a M(ari)a Janssen en B. Janssen zijn, is helaas niet bekend.

In de Mariakapel bevindt zich een samengesteld raam met symbolen uit de litanie van de Heilige Maagd Maria. Ook dit raam is waarschijnlijk van de hand van J. Cuypers en is afkomstig uit het atelier van F. Nicolas te Roermond. Volgens opschrift werd het in 1913 door kapelaan R.E.T. Rutjes geschonken.

Laatste Avondmaal, fragment glas-in-loodraam in de St. Remigiuskerk van Lau Aspersiagh (foto: Th. Leicher).

De ramen van L. Asperslagh in het transept

Het zou nog tot 1926 duren voordat in het transept de opvallend fleurige ramen geplaatst werden. De tijd voor grote opdrachten was niet gunstig. De Eerste Wereldoorlog brak uit, gevolgd door een periode van politieke en economische crises. In 1924 durfde de nieuwe pastoor M.P. van Schaik het aan om weer geld in te zamelen voor glasramen in het transept. Opvallend is dat de ramen van 1928 in groot contrast staan met die van het priesterkoor vijftien jaar eerder. Men kan zelfs van een stijlbreuk spreken, die tekenend is voor de nieuwe kunstopvattingen die na de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog overal in Europa opkwamen. Waarom de keuze viel op de Haagse glazenier Lou Asperslagh (Den Haag 1893 – Lubbeek Linden bij Leuven 1949), is niet meer te achterhalen. Hij was opgeleid aan de Academie voor Beeldende Kunst te Den Haag, waar hij o.a. lessen volgde bij Jan Toorop.

De ramen ontstonden tussen de jaren 1926 en 1928, in de periode dat de invloed van Jan Toorop op Asperslagh al minder werd. De figuren verliezen het statische en het strakke dat kenmerkend is voor zijn werk uit het begin van de jaren 20.

"In Duiven herkent men de gestileerde stijl, de strenge lijn van de tekening en vooral de monumentaliteit evenals zijn felle kleurgebruik", zoals de Nijmeegse kunstenares Marijke Asperslagh in het voorjaar van 2000 het werk van haar oom typeerde.

Lou Asperslagh ontwierp twee grote ramen aan de noordzijde, drie kleinere hoog in de oostelijke partij en vier ramen onder de orgelzolder. De volgende taferelen zijn afgebeeld:

1. Wonderbaarlijke Broodvermenigvuldiging. Christus zitten met voor hem de geknielde jongen met de mand met broden (en vissen?). Op de achtergrond de mensenmenigte. Heuvels rijen zich aaneen in het verschiet.
2. Het laatste avondmaal. Jezus en de apostelen aan de tafel; Judas op de achtergrond sluipt weg.

Boven de deur naar het parochiecentrum:

3. Christus met het H. Hart verschijnt aan Maria Margaretha Alacoque.
4. Maria verschijnt te Lourdes aan Bernadette.

Boven de deur naar de sacristie:

5. De H. Familie in de timmermanswerkplaats.

Onder de orgelzolder aan de

zuidmuur:
6. De stigmatisering van St. Franciscus van Assisië.
7. Theresia van Lisieux knielt voor Maria met Kind.
8. Antonius van Padua met een brood in zijn hand, links van hem een man en een vrouw.
9. Aloysius van Gonzaga voor een tafeltje met kruisbeeld, schedel en boek.

Ook deze ramen werden geschonken door de familie Th. Peters (ramen 1,2,3,4,en 5), een zekere Dora Heesselmans (ramen 6 en 7), Marie en Willem van de Lugt (ramen 8 en 9).
De families Peters en Van de Lugt zijn bekend. Wie Dora Heesselmans was kon nog niet worden achterhaald. Inlichtingen zijn uiteraard welkom.

W.F.W.M van Heugten, Duiven

Deze tekst is een samenvatting van een uitvoerig artikel over de Duivense glas-in-loodramen, dat binnenkort in een boek over de St.Remigiuskerk zal verschijnen.

KLEINIGHEDEN

no 54, 6 Junij 1811 (aan den Maire van Herwen)
Daddelijk na receptie van UEd. zeer geëerde Missive de 27 Maij j.l. hebbe ik zoowel aan de hier gestationeerde Gendarmerie brigadier als ook bodens en veldwagters het signalement van de Deserteur Jan Jordans ter hand gesteld, en hun last gegeven om denzelven dadelijk te arresteeren.
Niet tegenstaande alle aangewende moeite en recherchen hebbe ik den Deserteur Jan Jordans nog niet opgevonden, ook geen narigt bekoomen kunnen waar denzelven zig thans mogte ophouden.
Met de grootste Hoogachtinge hebbe ik de Eer te zijn .....

Brieven geschreven voor den Maire Westervoorth 1811 (van no. 1 tot 179) N.A.D. inv. 187.

DE HUMMEL

Weiwaarders in het Duivense Broek

In het allereerste nummer van dit blad (1984) stond een bijdrage van wijlen zuster Jean-Louis, bij de oudere Duivenaren nog wel bekend om haar ver-diensten in het lokale onderwijs. Met veel genoegen herplaatsen wij dit artikel, omdat het door de geringe oplage van destijds bij velen onbekend is gebleven.

Het jaar 1812 bracht overstromingen in deze streken. 't Weiwaardershuisje op het grondstuk "De Hummel" werd door het woeste water meegesleurd.

De bewoner, die een veilig heenkomen had gezocht op het dak, spoelde in Duiven aan en werd daar uit zijn benarde positie gered. Toen het water gezakt was, moest er voor de weiwaarder een nieuw huis komen.

De weiwaarder (of waardsman, volgens de heer Berendsen) hield toezicht op het vee van de boeren, die hier hun weien hadden. Het vee werd door de boer naar de wei gedreven en daar aan de zorgen van de waardsman toevertrouwd.

Niet alleen boeren bezaten hier weien, maar ook de kerken van Duiven en Groessen en zelfs de Duivense koster had hier een flinke wei. Vandaar de namen Kerkstraat en Kosterstraat, nu nog gebruikt en op oude kaarten reeds genoemd.

De boeren, door schade en schande wijs geworden en genoodzaakt voor een nieuw onderkomen te zorgen, begonnen een flinke terp op te werpen. De hiervoor benodigde grond werd langs de weg uitgegraven en met karren en kruiwagens aangevoerd. De grote plassen, die daardoor ontstonden en die met hun weelderige vegetatie aan vogels een onderkomen en aan de opgroeiende jeugd vertier boden, moeten erg mooi zijn geweest. De huidige eigenaar van het weiwaardershuisje is *Bertus Kampes Jr.* Hij gaf het huis de naam "DE HUMMEL", naar het stuk land waarop het huis staat. Hij vond die naam op een stafkaart van 1878. Bovendien vond hij bij het bruggetje in de nabijheid van zijn huis een zeer verweerde metalen plaat waarop de naam "HUMMELSEBRUG" nog best ontcijferd kon worden. Ook dit bruggetje wordt op de stafkaart vermeld.

De grootvader van deze Bertus Kampes Jr., *Hendrikus Kampes*, werd in Renkum geboren in 1864. Het gezin telde 6 jongens en 1 meisje. De toekomst van de jonge Hendrik was verzekerd vanaf het moment dat hij bij de toenmalige waardsman Sloot in huis kwam. Deze Sloot was getrouwd met een weduwe. Ze hadden geen kinderen. De naam van de weduwe was Van Hummel. Of was dit haar meisjesnaam? Als haar vader dan de vorige weiwaarder was, is het maar één stap om in de Napoleontische tijd aan de achternaam "Van Hummel" te komen. Daarvandaan misschien de vele Van Hummels hier in Duiven?????

Terug naar Hendrikus Kampes

Niet alleen de toekomst van Hendrik, maar ook die van het weiwaarden was verzekerd. Al in zijn jongensjaren moest hij 's morgens mee de weien af om te controleren of alles met het vee in orde was. Was er iets mis of moest een koe kalven, dan ging men lopend, over de zandpaden, de eigenaar waarschuwen. Dan kwam de boer en kreeg onderdak bij de weiwaarder, waar dan in de schuur geslapen werd.

Na Sloots dood werd Hendrik dus de nieuwe weiwaarder. Hij trouwde met Wilhelmina Harmsen en kreeg 4 kinderen, waarvan Bertus sr. de enige zoon is.

Na de dood van zijn vader in 1933 werd Bertus sr. de nieuwe weiwaarder. De tijden begonnen toen te veranderen, vooral door het aanleggen van nieuwe wegen.

Bertus had als bijbaantje het rijden met de waterwagen. Het was een soort gierkar. 't Water, dat nodig was voor het verharden van de wegen, moest met de hand worden omgepompt uit de sloten en plassen langs de weg en dan naar de te verharden wegen worden gebracht. Ook heeft hij de melkwagen gereden.

Het loon voor het weiwaarden ging hij eens per jaar bij de boeren ophalen. Dat loon was fl.1,= per bunder. Later werd dat fl. 2,50.

Ook werd er naar de markt gegaan met 'n klein wagentje: 'n hit met een platte wagen. Alles wat het land opbracht en niet nodig was voor eigen onderhoud, werd naar de markt gebracht in Doesburg: eieren, boter, aardappelen, groente.

's Zondags ging men in Duiven naar de kerk. Omdat de wegen vol kuilen en gaten zaten, ging men op klompen.

Om netjes in de kerk aan te komen had men bij bekenden in het dorp schoenen staan. Dat was voor de mensen van de De Hum-

mel het boerderijtje van Kok aan de Woerdstraat, recht tegenover de Broekstraat.
De kerkgang op zondag was tevens de dag voor de wekelijkse boodschappen in het dorp. De vrouwen deden hun inkopen bij de winkeliers: Van Laake, Hooyman, Hugen, Polman, Gieben. Ze dronken er heel gezellig 'n kopje koffie, terwijl de mannen 'n borreltje dronken bij een van de kasteleins: Kolks, Polman, Gieben.
Als er getrouwd werd, ging men ter kerke met 'n kapwagentje. Dit wagentje werd dan meestal geleend. Als het de toekomstige waardsman was die trouwde, trok het jonge paar bij de ouwe lui in. De oude bazin zorgde voor het huishouden en de kinderen die kwamen. De jonge vrouw vond haar taak op 't land en in de stal. Zo werden de ouwe lui aan hun einde gebracht en begon de kringloop opnieuw.

Zr. Jeanne-Louis Hanraets, Duiven

EEN VERGETEN GROEP

Een vervolg

Het artikel met de bovenstaande titel in Driepas 2002/1 heeft heel wat reacties opgeroepen. Met name door de lijst van alle uitgezonden militairen op blz. 14-15.
Allereerst moet een onbedoeld misverstand uit de weg worden geruimd.
In de lijst werd de combinatie van de volgende twee symbolen gebruikt: ✝?
Daarmee bedoelde de achteraf gezien wat argeloze redacteur: *misschien overleden*. Hij heeft zich niet gerealiseerd dat men het ook stelliger kan interpreteren: *overleden, maar we weten niet wanneer*. En daarom was het fout. Excuses daarvoor. Al heel snel kregen we bijvoorbeeld de mededeling, dat Theodorus Albertus Driessen, achter wiens naam ✝? stond, nog gezond en wel vlak over de gemeentegrens in Zevenaar woont.
Verder zijn in het gemeentearchief de volgende data van overlijden gevonden:
- (Duiven) Steentjes, Wilhelmus Johannes ✝ 23-10-1986
- (Groessen) Klappers, Wilhelmus Martinus ✝ 03-06-1991
- (Groessen) Stevens, Johannes

Arnoldus Bernardus † 03-05-1977

Tenslotte is gebleken, dat - ondanks de nagestreefde zorgvuldigheid - één geboortedatum niet goed is overgenomen. Daams, Gerardus Johannes Theodorus, uit Duiven, is **niet** geboren op 30-06-1925 maar op 30-06-**1926**. Hij is dus een jaar jeugdiger dan gemeld is. Ook hiervoor ons excuus.

Mevr. Peters-van Diek (Loo) herinnerde zich dat de buurtschap de Droo in 1946 ook in actie was om voor het Katholiek Thuisfront en de *jongens overzee* geld bijeen te brengen. Er werd een gekostumeerde voetbalwedstrijd georganiseerd op het sportveld. Daarvan zijn foto's gemaakt, die zij nog in haar bezit had. Van de vier kleine foto's konden goede kopieën gemaakt worden. Een daarvan gaat hierbij.

In het kerkarchief van de St. Remigiusparochie bleek een fraaie oorkonde aanwezig, op 7 januari 1951 aangeboden door zesentwintig gerepatrieerde militairen boden aan het Comité Katholiek Thuisfront afd. Duiven (inv. nr. 114).

Daarop de namen en handtekeningen van hoofdaalmoezenier R. Verhoeven, twee andere aalmoezeniers, en de oud-militairen W. Beerling, J. Bisseling, G. Daams, P. Daams, J. Dieker, W. Driessen, H. van Dulmen, Th Gerichhausen, E. Gerritsen, H. Gerritsen, J. Hooyman, J. Hendriksen, J. Kok, G. Mulder, Th. Mulder, G. Pasma, F. Peters, J. Kemper, W. Kersten, G. Rutjes, A. Snelder, J. Spaan, W. Steentjes, G. Verlangen, M. Verlangen, en Th. Wieleman.

De eerste twee bladen van deze oorkonde worden op de volgende pagina's eveneens gereproduceerd.

Gecostumeerde voetbalwedstrijd op de Droo (1946). De man midden op de foto, met zwart hesje en witte hoed, is Bertus Bass.

Aan de

Dames en Heren van het Comité

Katholiek Thuisfront te Duiven.

Ondergetekenden, parochianen van Duiven, teruggekeerd van onze Militaire Dienst in Indonesië, willen met deze gaarne onze hartelijke dank en waardering uitspreken voor alles, wat de leden van het comité, namens de parochie hebben gedaan, om ons in de tropen te helpen.

We noemen slechts het inzamelen en verzenden van vele goede gaven, de gevoerde correspondentie, het verzorgen van "De Postduif", attenties bij verjaardagen: en dat alles vier jaar volgehouden.

Als milde gevers mogen we de gehele parochie dank zeggen.

Als werkers voor Katholiek Thuisfront willen we gaarne met ere noemen:

De Zeereerw. Heer Pastoor M.P. van Schaik.

De Weleerw. Heren Kapelaans: C. Bartman, K. Schuttelaar, Th. Sips, en Pater Prinsenberg.

Verder de dames: Riet Booyman, Riet Vos, Truus Derksen, Anny Ikink en de heren: Ben Boss, Jan Ikink, Herman Vos, Tonny Mattüssen, Jan Kersten, Gerrit Gerichhausen Ben v. Brandenburg, Wim Jansen, Jan Spaan.

Houdt U allen wel overtuigd, dat de actie van Katholiek Thuisfront, waardoor U een gereageld en prettig contact onderhield met ons, overzee, ons gereageld herinnerende aan de parochie, aan de familie, aan onze jeugd en opvoeding, aan ons goede Duiven. Dit alles was voor ons een machtige steun in moeilüke en eenzame uren. Wü zouden gaarne zien, dat Uw werk, als een tastbaar bewüs van parochiële saamhorigheid in de analen van onze parochie wordt aangeteekend, en verzoeken daarom de Zeereerw. Heer Pastoor deze oorkonde in het Parochie-archief van St. Remigius op te nemen.

Ten teken van instemming met bovenstaande tekenen wü:

PORTRET VAN EEN DUIVENSE GEMEENTESECRETARIS

M.C.A. Thijssen (1899-1909)

Rechts de burgemeester van Duiven, baron Van Dorth tot Medler, links M.C.A. Thijssen en in het midden waarschijnlijk de gemeenteontvanger F.A. Wübbe (reproductie; de foto zal vóór 1906 zijn gemaakt).

Op 3 mei 1899 werd Martinus Cornelis A. Thijssen plechtig tot gemeentesecretaris van Duiven geïnstalleerd. Dat gebeurde in het Gemeentehuis (thans restaurant 't Raedthuijs), waarin hij enkele dagen later zijn intrek zou nemen. Als bewoner van het gemeentehuis volgde hij de toenmalige burgemeester Baron van Dorth tot Medler op. Deze betrok om deze tijd zijn pas gereed gekomen villa Welleveld.

Wie was Martinus Cornelis Thijssen? Een foto waarop hij samen met burgemeester Van Dorth tot Medler en vermoedelijk gemeenteontvanger F.A. Wübbe staat, toont een wat verbaasd kijkende jongeman die gespannen naar de

fotograaf staart en wat krampachtig zijn armen over elkaar heeft. Over deze latere burgemeester van Uden verscheen onlangs een boekje van de heer A.L.M. Sanders, waaraan ook - zij het in het kort - aandacht besteed wordt aan zijn Duivense periode.

Moeizame start te Westervoort

Op het tijdstip dat Thijssen in Duiven werd benoemd was hij 35 jaar. Hij was in Overasselt geboren en groeide op als enig kind op de boerderij van zijn vader. Hij volgde enkele jaren onderwijs aan het gymnasium te Ravenstein en was daarna enige tijd volontair op de gemeentesecretarie van zijn geboorteplaats.
Op 2 november 1892 werd hij benoemd tot gemeentesecretaris te Westervoort. De functie van gemeentesecretaris werd daar tot dan toe gecombineerd met het burgemeesterschap. Een conflict met de burgemeester-gemeentesecretaris A.C. Marin had er toe geleid dat hem de functie van gemeentesecretaris werd ontnomen. Nieuwkomer Thijssen kreeg dus de ondankbare taak vorm te geven aan de afgenomen functie van Marin. Vier jaar later, in 1896, trad burgemeester Marin alsnog af en op aanbeveling van de katholieke leden van de Westervoortse Gemeenteraad stelde Thijssen zich kandidaat voor de vacature. Ondanks een negatief advies van de Commissaris van de Koningin werd hij toch tot de eerste katholieke burgemeester van Westervoort benoemd. Vanuit protestantse hoek rees er fel verzet tegen deze benoeming en alles werd in het werk gesteld om hem weg te werken. En met succes want door een onhandige manoeuvre rond kastekorten van de (protestantse) gemeenteontvanger, raakte Thijssen in moeilijkheden en door zelf ontslag te vragen hield hij de eer aan zichzelf.

Gemeentesecretaris in Duiven

Na zijn eervol ontslag als burgemeester bleef hij nog enkele maanden aan als gemeentesecretaris van Westervoort werkzaam. Maar dat bleek een nauwelijks houdbare situatie. Als spoedig kwam men tot de volgende ruil: de toenmalige gemeentesecretaris van Duiven, de heer A.H.C.M. Vos de Wael, werd burgemeester van Westervoort en Thijssen volgde hem in zijn functie op te Duiven.
De heer Sanders schrijft over de Duivense periode van Thijssen:
"In Duiven werd hij bekend als een bekwame ambtenaar met bui-

tengewoon veel ijver en werklust. Ook buiten zijn secretariaatschap zette hij zich in. Zo was hij lid van de gemeentelijke commissie tot wering van schoolverzuim, bestuurslid van de schutterijvereniging en secretaris-penningmeester van de Landbouwcursus. Ten aanzien van deze laatste functie werd hij omschreven als:
Geen moeilijkheden waren hem te veel om dat onderwijs tot bloei te brengen, en 't mag gerust gezegd worden, dat hij er de ziel van was. Daar vooral bleek hij te zijn: 'de rechte man op de rechte plaats'.
(...) Ook gaf Thijssen in deze periode onderricht aan diverse personen, die carrière wilden maken binnen een gemeentesecretarie in het vak gemeenteadministratie. In latere jaren werden enkele van zijn leerlingen zelfs tot burgemeester benoemd."

De Udense periode en een jammerlijk afscheid

Na ongeveer tien jaar in Duiven werkzaam te zijn geweest solliciteerde Thijssen naar de functie van burgemeester van Uden en hij werd op 27 maart 1909 aldaar benoemd. Ofschoon hij daar een goede start maakte, kreeg hij gaandeweg met tegenwind te maken. Zijn optreden in zake het Vluchtoord, een groot kamp waarin enkele duizenden uit België afkomstige vluchtelingen in de oorlogsjaren 1914-1918 waren ondergebracht, maar ook zijn inzet voor grootschalige ontginningen in de Peel, zijn vermeende voorkeursbehandeling van het kerkdorp Volkel (beter gezegd zijn vriendschap met de Volkelse pastoor), zijn voortvarendheid bij de invoering van elektriciteit in de gemeente, dat alles wekte bij bepaalde bevolkingsgroepen veel weerstand op. Uit eindelijk zou dit leiden tot hevige meningsgeschillen rond de gemeentelijke begrotingen, waardoor in de zomer van 1928 de gemeente feitelijk onbestuurbaar werd. Per 1 november 1928 werd Thijssen (weer!) eervol ontslag verleend en verhuisde hij naar Soest. Daar overleed hij op 11 februari 1954.

Een ruziemaker?

Bij het lezen van het boekje van de heer Sanders komt burgemeester Thijssen vooral in zijn Udense tijd naar voren als een soms partijdige en weinig tactvolle burgemeester die blijkbaar alles en iedereen tegen zich in het harnas joeg. Op de achtergronden gaat de heer Sanders helaas niet of nauwelijks in.
Opmerkelijk is dat er steeds sprake is van felle tegenstanders, maar

ook van fervente voorstanders. Een tussenweg was blijkbaar niet mogelijk. Zo werd hij in Westervoort bijna letterlijke vermalen tussen de controverse protestant-katholiek en wel op de meest onsympathieke manier zoals bij lezing van de stukken en raadsnotulen blijkt. Bij zijn benoeming te Uden blikt de toenmalige Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant op dat conflict in Westervoort terug en wat deze hoge functionaris schreef was niet mis:

.... Hij was de eerste Katholieke burgemeester dier gemeente. Zijne benoeming werd destijds door eenige niet Katholieke ingezetenen van Westervoort ongaarne gezien. Op alle denkbare manieren werden hem moeilijkheden in den weg gelegd, werd hem het leven onaangenaam gemaakt. Wat hij deed of naliet werd in de groote couranten onder een verkeerd of hatelijk daglicht voorgesteld.

Toch waren er steeds mensen die het voor hem opnamen. Vele mensen bleven ook jaren na zijn vertrek uit Westervoort, Duiven en Uden met hem in contact. Iets verderop staat in dezelfde brief:

Niet alleen, dat de heer Thijssen in de ambtelijke rapporten wordt aanbevolen, maar ook van zeer geachte particuliere zijde werd mij herhaaldelijk omtrent hem veel goeds gezegd. Ik meen dat hij in Uden goed op zijn plaats zou zijn.

... Geen schijnkatholieken ...

In zijn Udense tijd lijkt hij vooral te pletter te zijn gelopen op de dorpse bekrompenheid en de angst voor aantasting van de (klerikale) macht. Zo nam hij een opvallend liberaal standpunt over kermis en dansen, hete hangijzers die vooral in de katholieke landstreken vaak tot grote onenigheid hebben geleid. Met een zeker genoegen leest men bijvoorbeeld in de notulen van de Udense Gemeenteraad van 29 mei 1926, hoe Thijssen de loftrompet stak met het klaarblijkelijk liberale kermis - en dansbeleid in Duiven:

In Duiven, waar spr. (spreker, bedoeld wordt Thijssen) *is geweest op de secretarie, werd plezier gemaakt. De pastoor van Duiven had een ruimere blik dan deze pastoor van Uden. Pastoor v. Hout z.g.* (zaliger gedachtenis) *was voor kermisviering en liet de jongelui dansen, om ze in de parochie onder zijn toezicht te houden, ter voorkoming dat ze naar Duitschland, naar Arnhem of Doesburg zouden gaan. Het zedelijk peil was daar veel hooger dan in Uden.*

En later in diezelfde vergadering komt Thijssen nogmaals op Duiven terug. Hij:

... wil opmerken dat men daar Katholiek is in merg en been. Geen schijn-Katholieken, zoals men die zoo vaak en zoo talrijk aantreft in Noord-Bra-

bant….
De boodschap was helder en duidelijk. Maar ongetwijfeld was een tactvollere verpakking meer welkom geweest, mede uit respect voor de Udense raadsleden.

W.F.W.M. van Heugten, Duiven

N.a.v. A.L.M. Sanders: *Thijssen: burgemeester van Volkel en/of Uden* (Uden, 2002). Geciteerd zijn tekstfragmenten van pgs. 28, 30, 31 en 114.

Een onbekende soldaat

Onlangs werd bij een reparatie van het dak van een boerderij aan de Loodijk onderstaand fotootje tussen het hout gevonden. De afmetingen zijn 42 x 43 mm. Het toont een militair in een gala-uniform, gouden tressen op de schouders, twee sterren op de opstaande kraag, vermoedelijk een tweede luitenant in een uniform van "voor de oorlog"(?).
Het is te hopen dat het enigszins vervaagde beeld, dat - wie weet hoe lang - onder een stoffige kap heeft gezeten, voldoende duidelijk kan worden afgedrukt. Is het een soort pasfoto? Is het inderdaad een vooroorlogs gala-uniform? Van welk legeronderdeel? Maar vooral, wie zou deze onbekende soldaat zijn? Uw reacties graag naar een van de redactieleden, of naar de heer J.J.M. Richter, Loodijk 12, tel. 284122.

VERENIGINGSNIEUWS

Aanwinsten

Van de heer Rosema (Duiven) mochten wij enkele van zijn foto's van de St. Remigiuskerk digitaal kopiëren.

Mevr. Broekhoven-Berentsen (Rozendaal) gaf ons twee foto's. De ene is een originele schoolfoto, gemaakt op 19 juli 1915, van de leerlingen en het onderwijzend personeel van de gemengde openbare lagere school in Duiven. Onder hen de hoofdonderwijzer meester Gerrits, de onderwijzer Van de Ven, een onderwijzeres en de leerling Wilhelmus Bernardus Jozeph Hebing. De toen achtjarige Willem Hebing, geboren op 12 december 1906 op een pachtboerderij aan de Parallelweg, verhuisde later omstreeks 1920 naar Hernen en is aldaar op 24 april 1991 overleden. De boerderij, die stond in de omgeving van het pannenkoekenhuis De Snippenhof, en waarvan de laatste bewoner G. Derksen was, is in de jaren tussen 1975-1980 gesloopt. Van de boerderij rest ons een gekopieerde foto.

Enige tijd geleden heeft de heer W. Klappers, aannemer, ons bedacht met een vrij kleine gevelsteen, die tot een recente opknapbeurt in de gevel van de voormalige molenaarswoning aan de Eltensestraat (nu nummer 57) was aangebracht. Nadat in 1887 het toenmalige woonhuis, twee schuren en 2 hooibergen waren afgebrand, werd het woonhuis herbouwd, bij welke gelegenheid de steen werd geplaatst. J. Hoppenreijs (* 12-5-1834, † 1889) was toen de molenaar op de molen, die bijna honderd meter verder in de richting van Duiven aan de Eltensestraat stond (op 7 oktober 1944 door de Duitsers opgeblazen).

Een aantal bidprentjes is ons geschonken door de heer B. Schäffner.

De bibliotheek werd door de heer Bruins (Zevenaar) verrijkt met drie boeken: het *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* (1996) en een in eigen beheer vervaardigd deel 1 en 2 van een reeks *Genealogieën van Liemerse Families*. U vindt daarin gegevens over de families Beerntsen, Berentsen, Berndsen, Berntzen, Van Binsbergen, Bod, Bodd, Bodde, Bodden, Boerboom, Boxtart, Broenen, Brunnen, Damen, Van Egeren, Freriks, Gepkens, Jansen, Jonker, Koning, Köning, Könning, Leenders, Pelgrum, Pelgrom, Peters, Otters, Sales, Schepper, Schipper, Schneck, Snik, Visser, Vister, Wezendonk, Willemsen.

De heer Gerrit Daams (Duiven is vier jaar bezig geweest om zoveel mogelijk uit te zoeken over zijn familie. Het goed verzorgde en geïllustreerde resultaat *4 eeuwen Familie Daams* heeft hij onlangs aan de vereniging geschonken.

Prof. dr. W.J.Th. Peters (Nijmegen) schonk *Romans and Batavians A Regional Study in the Dutch Eastern River Area* (1986) aan de vereniging. Het is het proefschrift van W.J.H. Willems met resultaten en conclusies van het moderne archeologisch onderzoek in het oostelijk rivieren-gebied van ons land, rond en in Nijmegen, Arnhem (Meinerswijk) en zelfs de Loowaard. Over de vondsten in de Loowaard heeft de heer Willems ook geschreven in Driepas, jrg. 5 (1988) onder de titel *Het Romeinse fort in de Loowaard.*
Alle goede gevers: onze hartelijke dank!

Aangeschaft is *Reizen is tol betalen*, dat de geschiedenis van het verkeer vóór 1795 in Oost-Gelderland behandelt. Het is een bijzonder omvangrijk boekwerk (800 pagina's), rijk geïllustreerd (ca 220 afbeeldingen), zoveel dat de inhoud zich niet een, twee, drie laat samenvatten, laat staan dat daar "even" een beoordeling over te geven is. We zullen er in de toekomst ongetwijfeld op terug komen. Het is een publicatie vanwege het Streekarchivariaat De Liemers en Doesburg, uitgegeven door de uitgeverij Fagus te Aalten, en geschreven door streekarchivaris J.W. van Petersen.

Eveneens *Thijssen: burgemeester van Volkel en/of Uden* van de hand van A.L.M. Sanders. Een artikel naar aanleiding daarvan vindt u elders in dit nummer.

Het onlangs uitgekomen *Duiven en de Witte Kapel (deel II)* van B. Schäffner is inmiddels ook in de bibliotheek te vinden.

Werkgroepen

Ingevolge een al enige tijd bestaande afspraak binnen het bestuur is elke actieve werkgroep verbonden met tenminste een bestuurslid. Het is bedoeld als een communicatielijn tussen het bestuur en de werkgroep. De volgende verdeling vastgelegd:
Fotografie ↔ Th.M.J. Jonker; *Genealogie* ↔ J.F.H. te Witt; *Kadastrale atlas* ↔ A.H.E. Janssen; *Open Avonden/Inventarisatie* ↔ J.H.M. Verhey.

EXTRA LEZING

26/6

Het stond (nog) niet in het jaarrooster maar op 19 september a.s. zal de heer J.J.H.M. Mannaerts een lezing houden over het Pannerdens Kanaal. Noteer deze avond alvast in uw agenda. U hoort en leest er tegen die tijd meer over.

Expositie

Het lijkt onsmakelijk, maar archeologen weten beerputten naar waarde te schatten. De A.W.N. toont onder de titel *Bijzondere vondsten uit beerputten in Arnhem* in onze vitrines een gevarieerd overzicht van wat er zoal in beerputten gevonden is. U ziet vele voorbeelden van aardewerk uit het huishouden, maar ook zalfpotjes, een blad van een zeis, een schoentje en ... een pispot.

DRUCK & VERLAG KESSLER · GROESSEN

ISSN 0021-5549